

Madecki, Roman; Pospíšil, Ivo

**Stan i przemiany brneńskiej polonistyki (na marginesie artykułu
B. Bakuty: "Polonistyka po sąsiedzku...")**

Opera Slavica. 2006, vol. 16, iss. 3, pp. 45-49

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116632>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

języku delowego obščenia aktualno określenie optymalnej miery załmstwowania „czужого“, w tom числе – i w ideomatike. Принцип перевода строится с учетом социо- и психолінгвістических условий межкультурной коммуникации.

Необходимость внесения изменений в подход к описанию и изучению языка делowego obščenia стала особенно очевидной в связи с активизацией официальной и публичной коммуникации и, прежде всего, электронных машин СМИ. Их превращение в доминирующий информационный канал способствовало значительному возрастанию роли устной вербальной и также невербальной коммуникации, что является универсальной тенденцией развития всех современных языков. Участники дискуссий отмечали, что активизация речевого воздействия влияет на эволюцию речевого стандарда, поэтому в современной деловой коммуникации, в языке рекламы широкое распространение получили смешанные тексты.

Перед научно-исследовательскими перспективами исследователей встала новая проблема – описание когнитивных стилей иностранных деловых людей. Подводя итоги, участники симпозиума сошлись во мнении, что обсуждаемые проблемы сопоставительного аспекта важны и актуальны для иноязычной речевой коммуникации в условиях европейского контекста. Это представляет интерес для широкого круга специалистов по иноязычной речевой коммуникации и деловому общению.

Татьяна Козлова (МГУ Москва)

Stan i przemiany brneńskiej polonistyki (na marginesie artykułu B. Bakuły: „Polonistyka po sąsiedzku...”¹⁰)

W ostatnim dziesięcioleciu niemal bez przerwy prowadzi się dyskusję na temat współczesnego stanu i perspektyw dalszego rozwoju polonistyki zagranicznej. Przyczyną są zapewne przemiany polityczne i gospodarcze, które nastąpiły w Europie Środkowej po 1989 roku, wdrażanie nowych metod w nauczaniu języka polskiego jako obcego, tendencje rozwojowe całej humanistyki oraz zmiany w praktyce naukowej. W debacie na temat zmian struktury, celów dydaktycznych i badawczych współczesnej polonistyki biorą udział nie tylko polscy poloniści, ale także przedstawiciele tradycyjnych ośrodków polonistycznych na uczelniach całego świata. Wkład zagranicznych wykładowców ma w tym kontekście duże znaczenie, gdyż zagraniczna polonistyka przekracza granice tradycyjnej filologii, zmierzając do szeroko zakrojonej wiedzy o Polsce i Polakach. W związku z odmiennymi warunkami i celami nie można jej koncytować i rozwijać jako kopii polonistyki polskiej. Stan i perspektywy kształcenia polonistycznego poza Polską omawia się na *Kongresach Polonistyki Zagranicznej* (Warszawa 1998, Gdańsk 2001, Poznań 2006), na licznych konferencjach i w wielu publikacjach zarówno o charakterze stricte naukowym, jak i metodycznym lub podręcznikowym.

¹⁰ Bakula, B.: *Polonistyka po sąsiedzku (Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia, Ukraina)*, [w:] *Polonistyka w przebudowie. Literaturoznawstwo – wiedza o języku – wiedza o kulturze – edukacja. Zjazd Polonistów, Kraków, 22-25 września 2004*, tom I, Kraków 2005, s. 686-695, zwłaszcza s. 689-690.

O perspektywach i konieczności przeprowadzenia zmian w koncepcji studiów polonistycznych prowadzi się dyskusje także w Czechach.¹¹ Czeska polonistyka podobnie jak inne kierunki slawistyczne znajduje się obecnie w nowej fazie swojego rozwoju, jednocześnie może jednak nawiązywać do stosunkowo długiej tradycji. Za oficjalny początek czeskiej polonistyki uniwersyteckiej uważa się bowiem powstanie w roku akademickim 1923/1924 w Uniwersytecie Karola w Pradze samodzielnej Katedry języka i literatury polskiej. W kontekście aktualnych przemian tego kierunku słusznie zwraca się uwagę na nie-małe problemy, które czeska polonistyka odziedziczyła po tzw. okresie normalizacyjnym, który oznaczał w istocie poważne zahamowanie, czy wręcz zagrożenie jej dalszego rozwoju. Z niektórymi problemami powstałymi w tamtym okresie czeska polonistyka boryka się do dziś dnia. Chodzi przede wszystkim o całkowity brak średniej generacji nauczycieli akademickich, przerwę w pracach badawczych, utratę niegdyś intensywnych kontaktów naukowych i znaczne luki w księgozbiorach, powstałe głównie w latach 80. Części tych strat nie można już w ogóle nadrobić, jednak problem kształcenia młodej kadry, odnawiania dawniejszych i nawiązywania nowych kontaktów naukowych oraz studentskich staży w polskich ośrodkach akademickich (w ramach umów międzyuczelnianych i między państwowych) natomiast udaje się z powodzeniem rozwiązywać.

Istotne zmiany w koncepcji studiów polonistycznych zachodzą także na Uniwersytecie Masaryka w Brnie. Polonistyka należy tu do tradycyjnych kierunków kształcenia. Już w roku akademickim 1923/1924 otwarto na nowo powstałym Wydziale Filozoficznym lektorat języka polskiego. Lektorem i gorliwym popularyzatorem polskiego był tu aż do 1955 r. Maximilián Kolaja, założyciel i prezes Klubu Czechosłowacko-Polskiego, odznaczony za wybitne osiągnięcia w pracy zawodowej i społecznej orderem *Polonia Restituta*. Wykłady z językoznawstwa polonistycznego prowadzili wówczas bohemiści i slawiści – profesorowie V. Vondrák, F. Trávníček i B. Havránek. Problematyka polonistyczna znalazła ważne miejsce także w wykładach z literatury porównawczej, prowadzonych przez R. Jakobsona, J. Horáka, A. Nováka i F. Wollmana. Po drugiej wojnie światowej pojawiły się na brneńskim Wydziale Filozoficznym wykłady z gramatyki opisowej i historycznej języka polskiego (J. Kurz, A. Kellner, J. Bauer), które stały się początkiem filologii polskiej jako samodzielnego kierunku studiów. Kierunek ten w pełni ukształtował się w latach 1954-1955, gdy rozpoczęli tu swoją działalność literaturoznawcy J. Krystýnek i J. Pelikán (początkowo prowadził także zajęcia z języka polskiego), do których później dołączyła I. Hrabětová (dyscypliny językoznawcze). Zajęcia na brneńskiej polonistyce prowadzili także Ž. Kovářová (lektorat języka polskiego), K. Krystyna Kardyni-Pelikánová (lektorat języka polskiego, wykłady z polskiej literatury i czesko-polskich stosunków literackich) i J. Balhar (gramatyka historyczna). Lata normalizacji wprawdzie naruszyły dotychczas korzystny rozwój brneńskiego ośrodka polonistycznego, lecz dzięki staraniom wykładowców polonistyka przetrwała lata budowania socjalistycznego szkolnictwa wyższego.

¹¹ Zob. np. *80 let české polonistiky*, red. L. Štěpán, Brno 2004; *Kolokvium k 80. výročí polonistiky na Univerzité Karlově v Praze*, red. R. Dybalska, A. Paják, Praha 2005; Kardyni-Pelikánová, K.: *Polonistika česká v letech 1945-1995*, [w:] „Pamětník Literackí”, Londyn 1996, s. 37-60; Kardyni-Pelikánová, K.: *Uvědzeni przez polską literaturę. Czeska polonistika literacka*, Warszawa 2003; Madecki, R.: *Inovace vysokoškolské výuky polštiny v českém jazykovém prostředí*, [w:] *Západoslovenské jazyky v 21. storočí*, red. P. Odaloš, Banská Bystrica 2005, s. 117-129.

W latach 90. rozpoczęła się odnowa tego kierunku. W związku z przejściem na emeryturę starszych wykładowców zatrudniono nowych pracowników i przystąpiono do przeprowadzania corocznej rekrutacji. Regularny nabór nowych studentów prowadził nie tylko do wzrostu liczby słuchaczy, lecz przyczynił się także do wzmocnienia pozycji polonistyki wśród pozostałych kierunków filologicznych. W 1991 roku polonistyka uzyskała miejsce dla lektora języka polskiego. Utworzenie stałego lektoratu przyczyniło się do dalszego rozwoju kształcenia polonistycznego, gdyż umożliwiło oddzielenie zajęć językowych od teoretycznych dyscyplin lingwistycznych. Rezultatem tych zmian był zarówno wzrost jakości nauczania języka polskiego, jak i poszerzenie i pogłębienie przygotowania studentów w zakresie lingwistyki teoretycznej. Od początku lat 90. liczba studentów stopniowo wzrasta, wprowadzono także kursy języka polskiego dla slawistów, bohemistów i zainteresowanych z innych kierunków. Obecnie studiuje filologię polską na wszystkich poziomach kształcenia 75 studentów, powstają liczne prace licencjackie i magisterskie zarówno z zakresu literaturoznawstwa, jak i językoznawstwa, przygotowujących jest również kilka rozpraw doktorskich o tematyce polonistycznej. Poza tym na kursy języka polskiego dla początkujących, średnio zaawansowanych i zaawansowanych uczęszcza w każdym semestrze ok. 50 osób, przy czym liczba chętnych bywa często wyższa niż ustalony limit.

Od 1995 r. polonistyka funkcjonuje w ramach *Instytutu Slawistyki*. Warto przypomnieć, że w czasach normalizacji slawistyka jako samodzielna dziedzina praktycznie nie istniała, a poszczególne filologie słowiańskie wcielono do różnych jednostek. Polonistyka była w tym okresie częścią Katedry literatury rosyjskiej. W ramach odnowionej Slawistyki utworzono początkowo Seminarium Polonistyki, do którego w roku 2002 dołączono powstałą nieco wcześniej słowacystykę (1997/1998). W ten sposób powstało obecne *Seminarium Języków i Literatur Zachodniosłowiańskich*. Oprócz głównych kierunków kształcenia, polonistyki i słowacystyki, pojawiają się w ofercie zajęć fakultatywnych wykłady i ćwiczenia z filologii łużyckiej (Podstawy sorabistyki, Kurs języka górnołużyckiego), w miarę możliwości organizuje się także wykłady z historii, języka i literatury Kaszubów. Aktualnie zatrudnia się tu trzech polonistów: kierującego tą jednostką literaturoznawcę doc. L. Štěpána (od r. 1996), językoznawcę dr R. Madeckiego (od r. 1993) i lektorkę dr Bogumiłę Suwarę (od r. 2003). W pracy dydaktycznej biorą udział także pracownicy innych jednostek Uniwersytetu Masaryka, Akademii Nauk oraz doktoranci.

Polonistyka obecnie oferuje studia jednokierunkowe i dwukierunkowe na poziomie licencjackim i magisterskim. Zorganizowane według wcześniejszego modelu jednolite pięcioletnie studia magisterskie aktualnie dobiegają końca. Kształcenie polonistyczne na brneńskim uniwersytecie nie kończy się jednak stopniem magistra, *Instytut Slawistyki* proponuje także dwa kierunki studiów doktoranckich (absolwentom nadaje się tytuł Ph.D.). Dalszą wiedzę z zakresu literaturoznawstwa można zdobywać w ramach jedyne w Czechach kierunku Literatura polska (obecnie 5 osób), kształcenie w zakresie językoznawstwa polonistycznego przebiega zaś w ramach kierunku Paleoslawistyka i języki słowiańskie (2 osoby o specjalizacji polonistycznej). W porównaniu z okresem lat 90. jest dzisiejsza oferta zajęć dydaktycznych dużo bogatsza. Zmieniono strukturę i zakres niektórych tradycyjnych dyscyplin językoznawczych i literaturoznawczych, dodano szereg nowych zajęć fakultatywnych (teoria tekstu i dyskursu, współczesna polska poezja i dramat, polska literatura emigracyjna, teoria i praktyka przekładu literackiego, teoria i praktyka tłumaczenia, historia stosunków czesko-polskich, historia Słowian zachodnich itp.). Przeprowadzenie tych zmian umożliwiły w dużym stopniu przyznane granty oraz inne

subwencje (łącznie 7). W ramach specjalnego projektu L. Štěpána wprowadzono na stopniu magisterskim nowe studia nauczycielskie. Dzięki subwencji, którą przyznano projektowi R. Madeckiego (*Fundusz Rozwoju Szkół Wyższych*), przeprowadzono w r. 2003 gruntowną przebudowę praktycznej nauki języka polskiego, polegającą na wprowadzeniu wypracowanych przez *Radę Europy* standardów nauczania języków obcych (w myśl polskiego systemu certyfikatowego) i zastąpieniu starych podręczników publikacjami z krakowskiej serii *Język polski dla cudzoziemców*.

Polonistyka na Uniwersytecie Masaryka nie jest tylko kierunkiem studiów, jej pracownicy biorą czynny udział także w badaniach naukowych. W obrębie planów badawczych brneńskiej polonistyki literackiej mieści się przede wszystkim problematyka genologiczna i prace z zakresu komparatystyki literackiej. W zakresie lingwistyki rozwijane są zaś badania struktury tekstu i dyskursu oraz synchroniczne badania porównawcze języka polskiego i czeskiego. Wynikiem tych badań są liczne publikacje – monografie, artykuły w czeskich i zagranicznych czasopismach naukowych (np. *Slavica Litteraria*, *Bohemica Litteraria*, *Litteraria Humanitas*, *Opera Slavica*, *Slavia*, *Zagadnienia Rodzajów Literackich*, *Stylistyka*, *Slavica Wratislaviensis*, *Slavia Occidentalis*, *Studia Slavica Opole-Ostrava* itp.) oraz opublikowane teksty wykładów gościnnych lub referatów, wygłoszonych na wielu kongresach i konferencjach w Czechach i za granicą.¹² Z planami badawczymi są związane także zorganizowane przez brneńskich polonistów (przy wsparciu Polskiego Instytutu w Pradze, Konsulatu Generalnego RP w Ostrawie, Biblioteki Ziemi Morawskiej, Magistratu Miasta Brna, Klubu Polskiego „Polonus” itp.) konferencje i spotkania naukowe: 1998 – Sympozjum z okazji 70 rocznicy urodzin J. Pelikána (tom referatów: *Brněnská polonica I*, Brno 1999), 2002 – międzynarodowa konferencja literaturoznawcza *Cesta k realitě* (tom pokonferencyjny: *Cesta k realitě*, Brno 2003), 2003 – spotkanie czeskich polonistów *Celostátní fórum polonistů* (tom pokonferencyjny: *80 let české polonistiky*, Brno 2004). Pod koniec października bieżącego roku odbędzie się w ramach obchodów 40 rocznicy współpracy Brna i Poznania międzynarodowa konferencja *Polacy w Brnie. Język – literatura – kultura – polityka*.

Brneńska polonistyka utrzymuje kontakty naukowe z innymi placówkami polonistycznymi w Republice Czeskiej, rozwija także współpracę z polskimi i słowackimi ośrodkami akademickimi (Warszawa, Kraków, Wrocław, Poznań, Łódź, Gdańsk, Katowice, Lublin, Bielsko-Biała, Bratislava, Bańska Bystrzyca, Preszów). Na wymiany i staże naukowe do Polski wyjeżdżają nie tylko pracownicy, ale bardzo często także doktoranci i studenci, zdobywający w ten sposób bezpośredni kontakt z polskim językiem i kulturą, środowiskiem akademickim, dostęp do polskich księgozbiorów, możliwość udziału w projektach badawczych itp.

Poloniści z Uniwersytetu Masaryka zdają sobie sprawę z tego, że jeszcze wiele zostało do zrobienia. Jednocześnie są przekonani o tym, że przeprowadzone dotychczas zmiany przyczyniają się do sprawnego funkcjonowania tego kierunku. W tym kontekście jest szczególnie przykre, że w Polsce pojawiły się niedawno nieprawdziwe informacje na temat

¹² Zob. bibliografię, życiorys, opis projektów badawczych poszczególnych osób na stronach internetowych:

- doc. L. Štěpán: <http://www.muni.cz/arts/people/Ludvik.Stepan>

- dr R. Madecki: <http://www.muni.cz/arts/people/Roman.Madecki>

- prof. K. Kardyni-Pelikánová, prof. J. Pelikán: <http://web.quick.cz/k.j.pelikanovi>

czeskiej, a szczególnie brneńskiej polonistyki. Mowa tu o tekście Bogusława Bakuły pt. *Polonistyka po sąsiedzku (Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia, Ukraina)*.¹³ Autor w swoim artykule podaje, że brneński *Instytut Sławistyki* zrezygnował z oficjalnego polskiego lektora, obecnie zatrudnia lektorkę z Bratysławy, a zaoszczędzone w ten sposób pieniądze przeznacza na wsparcie bałkanistyki. W gruncie rzeczy chodzi o to, że Brno jakoby nie przestrzega międzyrządowej czesko-polskiej umowy kulturalnej – to już poważne oskarżenie. Lektorka języka polskiego w *Instytucie Sławistyki Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Masaryka* w Brnie (wyżej wspomniana Bogumiła Suwara) jest oficjalnym polskim lektorem. Mieszka wprawdzie w Bratysławie, lecz działa także na UJ w Krakowie, gdzie jako Polka z krwi i kości skończyła kiedyś studia. Lektorka jest opłacana przez *Instytut Sławistyki Uniwersytetu Masaryka*, przy czym nie otrzymuje pieniędzy od strony polskiej, chociaż w innych przypadkach zazwyczaj tak się dzieje. O jakimś oszczędzaniu finansów przez *Instytut Sławistyki* lub o rezygnacji z polskiego lektora i łamaniu umowy więc nie ma mowy. Kolejne nieścisłości dotyczą koncepcji brneńskiej polonistyki, ew. sławistyki (studia terytorialne, zintegrowana typologia gatunków – ich inicjatorem nie jest doc. Štěpán). W Republice Czeskiej nie ma w chwili obecnej żadnego zawodowo czynnego profesora w dziedzinie polonistyki. Prof. Marie Sobotková z Ołomuńca jest profesorem literatury czeskiej. Prof. Ivo Pospíšil, dyrektor brneńskiego *Instytutu Sławistyki*, był zresztą jedną z osób biorących udział w jej przewodzie profesorskim. Również starający się obecnie o profesurę doc. Poslední jest, o ile wiadomo, docentem literatury czeskiej.

Trzeba podkreślić, że artykuł Prof. Bakuły nie jest oparty na obiektywnie zweryfikowanych faktach, lecz na niesprawdzonych wieściach i dezinformacjach. Pozostaje więc tajemnicą, jak to możliwe, że ukazał się w tak ważnym tomie.

Prof. Bakula wcale nie zwrócił się ani do kierownictwa *Instytutu Sławistyki* Uniwersytetu Masaryka w Brnie, ani do brneńskich polonistów. *Instytut Sławistyki* domaga się więc od polskiej strony przeprosin redakcji tomu, a przede wszystkim autora artykułu Prof. Bakuły. O ile są starania polskiej polonistyki o jej rzeczywistą fachową przebudowę podejmowane na serio, należy nawet w XXI wieku zacząć od dawnej zasadniczej pozytywistycznej akrybii XIX wieku, czyli od dokładności, rzetelności i naukowości. Jesteśmy przekonani, że przedstawiciele polskiej polonistyki, organizatorzy konferencji *Polonistyka w przebudowie* oraz redaktorzy dwutomowego zbioru tekstów wygłoszonych na tejsze konferencji zdają sobie z tego sprawę.

Roman Madecki
Ivo Pospíšil

¹³ Zob. przypis nr 1.